

Filozofski fakultet Univerziteta u Sarajevu

Odsjek za pedagogiju

ULOGA PEDAGOGA U STRUČNOM USAVRŠAVANJU NASTAVNIKA

(Završni magistarski rad)

Mentorica: doc. dr. Emina Dedić Bukvić

Studentica: Andrea Tavra

Sarajevo, 2020. god.

ZAHVALA

Zahvaljujem se svojim roditeljima, braći i prijateljima koji su mi bili velika podrška tijekom studiranja. Veliko hvala mentorici doc. dr. Emini Dedić Bukvić na danim savjetima, smjernicama, te strpljenju, ne samo prilikom izrade završnog rada, već tijekom cjelokupnog školovanja. Također se zahvaljujem svim profesorima i asistentima s Odsjeka za pedagogiju, na suradnji, izdvojenom vremenu, pruženom znanju i potpori tijekom svih ovih pet godina provedenih s njima.

SADRŽAJ

UVOD	4
I. TEORIJSKI DIO.....	5
1. DEFINIRANJE KLJUČNIH POJMOVA.....	6
2. ULOGA PEDAGOGA U ŠKOLI	7
2.1 Područja rada školskog pedagoga.....	8
3. STRUČNO USAVRŠAVANJE NASTAVNIKA.....	10
3.1 Vrste stručnog usavršavanja	15
3.2 Oblici stručnog usavršavanja.....	16
II. METODOLOŠKI DIO	21
1. PREDMET ISTRAŽIVANJA.....	22
2. ZNAČAJ ISTRAŽIVANJA	23
3. CILJ	23
4. ZADACI.....	23
5. ISTRAŽIVAČKA PITANJA	24
6. METODE	24
7. TEHNIKE.....	25
8. INSTRUMENTI.....	25
9. UZORAK	26
III. ANALIZA I INTERPRETACIJA REZULTATA	27
ISTRAŽIVANJA	27
1. Analiza zakonskih okvira	28
2. Analiza odgovora pedagoga	29
2.1 Percepcija pojma stručno usavršavanje	29
2.2 Kompetencije za vođenje programa za stručno usavršavanje nastavnika	29
2.3 Vještine koje mora posjedovati pedagog da bi mogao voditi nastavnike kroz stručno usavršavanje.....	30
2.4 Program stručnog usavršavanja u školi	30
2.5 Uloga pedagoga u realizaciji programa za stručno usavršavanje nastavnika	31
2.6 Financijska podrška stručnom usavršavanju	31
2.7 Zastupljenost programa stručnog usavršavanja u odgojno-obrazovnim ustanovama	32
2.8 Najčešći oblici stručnog usavršavanja	32
2.9 Značajne teme za stručno usavršavanje nastavnika u školama	33
3. REZIME ISTRAŽIVANJA	34

ZAKLJUČAK I PREPORUKE	36
LITERATURA.....	39
PRILOZI.....	42

UVOD

Danas, u suvremenom društvu, stručno usavršavanje potrebno je svakom pojedincu jer omogućava osobni napredak, te napredak u profesionalnom životu. Napuštanje tradicionalnog shvaćanja obrazovanja pomiče granice te otvara vrata napretku društva općenito. Kvalitetan odgoj i obrazovanje moguće je postići jedino formiranjem kvalitetnog odgojno-obrazovnog sustava te visokoobrazovanog stručnog kadra. Pod pojmom „visokoobrazovani“ podrazumijeva se postizanje određenog stupnja zvanja, no to ne predstavlja vrhunac i kraj obrazovanja odgojno-obrazovnih djelatnika. Osim inicijalnog obrazovanja učitelja i nastavnika, veoma je važno kontinuirano stručno usavršavanje, obnavljanje i dopunjavanje znanja i vještina jer na taj način se, osim postizanja vlastitog napretka, osigurava učenicima stjecanje kompetencija. O učitelju/nastavniku danas se promišlja kao o nositelju promjena, koji je spreman na kontinuirano učenje i rad na sebi te samim time on postaje pokretač za učenje i pomaže u razvoju svakog pojedinog učenika. Da bi se rad u odgojno-obrazovnoj ustanovi ostvarivao u skladu sa suvremenim spoznajama i odgovarao zahtjevima današnjice, sudionici odgojno-obrazovnog procesa trebaju se stalno stručno usavršavati i osposobljavati. Pedagog osim što sudjeluje u osobnom stručnom usavršavanju, potiče i brine o stručnim usavršavanjima ostalih odgojno-obrazovnih djelatnika. Pod stalnim stručnim osposobljavanjem i usavršavanjem pedagoga podrazumijeva se pojedinačno i organizirano usavršavanje u matičnoj znanosti u području pedagogije, didaktike, pedagoške psihologije, metodike, informacijsko-komunikacijskih tehnologija, savjetodavnog rada, upravljanja, obrazovnih politika i drugih područja relevantnih za učinkovito i visokokvalitetno obavljanje odgojno-obrazovne djelatnosti u školskim ustanovama. Uloga pedagoga u stručnom usavršavanju nastavnika ogleda se u pružanju pomoći u ostvarivanju planova usavršavanja, praćenju rada pripravnika i pružanju stručne pomoći, organiziranju stručnih rasprava te organiziranju predavanja i provođenju radionica vezanih uz unapređenje postojećih didaktičko-metodičkih pristupa. Društvene promjene utječu na život svakog pojedinca, njihove potrebe, shvaćanja, stavove i okruženja unutar kojih se razvijaju. Intenzivni razvoj pojedinaca događa se u školi, stoga je jedna od zadaća suvremene škole odgovoriti potrebama društva. Stručnim usavršavanjem pojedinaca dolazi do promjena u školi te na taj način mogli bi se u konačnici ispuniti zahtjevi koje stavlja društvo pred nas.

I. TEORIJSKI DIO

1. DEFINIRANJE KLJUČNIH POJMOVA

Za razumijevanje ovog rada potrebno je se bolje upoznati s osnovnim pojmovima. Riječ je o sljedećim pojmovima: *škola, pedagog, nastavnik, stručno usavršavanje*.

Škola je odgojno-obrazovna ustanova u kojoj se planski i sistemski provodi nastava (Vukasović, 1999).

U školi veoma važno mjesto zauzima *školski pedagog*, u suvremenoj školi on je najšire profiliran stručni suradnik s najbogatijim područjem profesionalnog rada jer sudjeluje u svim fazama odgojno-obrazovnog procesa, od planiranja i programiranja do vrednovanja rezultata i u svom radu surađuje sa svim subjektima odgojno-obrazovnog djelovanja (Stančić i sur., 2013). Kompetentan *pedagog* treba da ima posebna pedagoška znanja i vještine, ali i osobine ličnosti potrebne za uspostavljanje, građenje i unapređivanje odnosa kako s učenicima, tako i s njihovim roditeljima, ali i nastavnicima te svim ostalim činiocima odgojno-obrazovnog procesa. Samo onaj pedagog koji posjeduje kompetencije u različitim aspektima pedagoškog djelovanja, kritički promišlja o sebi i svojoj odgojno-obrazovnoj praksi, mijenja i unapređuje svoja ponašanja te oblikuje poticajno okruženje i pedagošku klimu u razredu (Matović i sur., 2014).

Također veoma važnu ulogu zauzima *nastavnik* koji je stručna osoba visokih radnih, obrazovnih i etičkih kvaliteta, obrazovana za rad u vrtiću, u školi/fakultetu za određenu znanstvenu/nastavnu oblast/predmet ili skupinu predmeta (Stevanović, 1998). *Nastavnik* jeste profesionalni odgojitelj, stručnjak koji određenim sadržajima, metodama, tehnikama i sredstvima pomaže učenicima da dosegnu društveno poželjne, objektivno moguće rezultate u domenu znanja, stvaralačkih sposobnosti i ukupne zrelosti za samoupravni život i rad u društvu (Muminović, 2013).

Veoma važno za samu karijeru nastavnika i njegov rad s učenicima jeste stručno usavršavanje. Pod pojmom "*stručno usavršavanje*" ponajprije se misli na sudjelovanje nastavnika i ravnatelja na stručnim skupovima, seminarima, konferencijama koje se odvijaju izvan škole. Stručno se usavršavanje najčešće održava u obliku stručnih skupova. Korisnici stručnoga usavršavanja su: odgojitelji, učitelji, nastavnici, stručni suradnici i ravnatelji predškolskih ustanova, osnovnih i srednjih škola i učeničkih domova. Za svaku se ciljnu

skupinu organiziraju stručna usavršavanja u predmetnom području, ali i interdisciplinarno (Milović, 2010).

Pedagoški leksikon (1996: 485) predstavlja „stručno usavršavanje nastavnika kao podsistem u okviru permanentnog obrazovanje prosvjetnih radnika koje počinje neposredno po završetku redovnog školovanja u formi pripravničkog staža i polaganja stručnog ispita i nastavlja se kroz raznovrsne forme samoobrazovanja i programske aktivnosti nastavničkih škola, fakulteta, prosvjetno-pedagoških službi i stručnih udruženja koje se realizira na različite načine.“

2. ULOGA PEDAGOGA U ŠKOLI

Najšire profiliran stručni suradnik koji ostvaruje razvojnu pedagošku djelatnost u školi je pedagog. On sudjeluje u svim fazama odvijanja odgojno-obrazovnog procesa: planiranju, programiranju, ostvarivanju, vrednovanju i unapređivanju. Pedagog prati, analizira, istražuje i predlaže mjere za unapređivanje nastave i drugih oblika odgojnih i obrazovnih aktivnosti ustanove, uvodi inovacije te prati njihovo ostvarivanje, vodi računa o stručnom usavršavanju, odgojitelja, učitelja i nastavnika (Ledić, Staničić, Turk, 2013).

Odnos između pedagoga i nastavnika treba uspostaviti kao suradnički, timski na ostvarivanju zajedničkog cilja. To bi značilo da pedagog i nastavnik treba zajednički da organiziraju, pripremaju, realizuju, analiziraju i vrednuju rad, ali i zajednički da iznalaze rješenja za postizanje boljih rezultata. Ravnopravan položaj pedagoga i nastavnika u odgojno-obrazovnom procesu je preduslov postizanja rezultata (Hebib, 1996).

Postavlja se pitanje koje su kompetencije potrebne pedagogu za uspješnu realizaciju poslova? U novije vrijeme javlja se sve veći interes za pedagoga koji kontinuirano razvija sposobnost teorijske refleksije u praktične uslove i, obrnuto, praksom i razmišljanjem o njoj izgrađuje novu teoriju. Refleksivni praktičar je aktivan pojedinac koji istražuje rješenja i različite načine djelovanja kao odgovore na praktične probleme (Šagud, 2006).

Jedna od osnovnih uloga pedagoga u školama je da pomaže nastavnicima u unapređivanju, inoviranju i procjenjivanju uspješnosti njihovog rada, da im pomogne da proširi njihova stručna znanja i da doprinose stvaranju atmosfere povoljnije za uspješan odgojno-obrazovni rad (Sekulić-Majurec, 2007).

U osmišljavanju uloge pedagoga prepoznatljiva su dva karakteristična pogleda: prvi od njih zagovarala je prosvjetna uprava, a prepoznaje se kao zalaganje za administrativno – nadzornu ulogu školskih pedagoga, dok drugi pogled dolazi iz struke i znanosti, koji na uvođenje školskih pedagoga gleda kao na priliku da se pedagoški rad u školama kvantificirano prati, inovira i unapređuje (Staničić, 2005).

Dakle, može se jednostavno reći da je uloga pedagoga predviđati, osmišljavati, poticati te usmjeravati pedagoški razvoj škole u skladu s potrebama i razvojnim potencijalima učenika.

2.1 Područja rada školskog pedagoga

Pod područjem rada školskog pedagoga podrazumijevamo aktivnosti koje on ostvaruje u odgojno-obrazovnoj ustanovi da bi pridonio uspješnosti pedagoškog procesa i njegovih rezultata (Ledić, Staničić, Turk, 2013).

Mušanović (2002) navodi osnovne funkcije razvojne djelatnosti pedagoga:

- operativna - neposredni rad: planiranje, koordinacija, praćenje, evaluacija i dr.;
- studijsko - analitička - znanstveno utemeljeno praćenje odgojno-obrazovnih i drugih procesa radi evaluacije ostvarenja kvalitete i njezinog unapređivanja;
- informativna - praćenje potreba sudionika odgojno-obrazovnog procesa za novim informacijama i njihovo zadovoljavanje stvaranjem kvalitetnog informacijsko-dokumentacijskog sustava;
- instruktivna - poučavanje i usavršavanje subjekata odgojno-obrazovnog rada;
- savjetodavna, terapijska i supervizijska - rad na rješavanju potreba i problema učenika, pojedinaca ili skupina, te profesionalnih potreba nastavničkog kadra;
- istraživačka - spoznaja o promjenama i inovacijama te načini njihova provođenja radi unapređivanja odgojno-obrazovne prakse;
- normativna - standardizacija organizacije, tehnologije i izvedbe rada: razvitak norma, procedura i protokola za stručno i kvalitetno obavljanje poslova.

Razvojna djelatnost realizira se svakodnevnim radom školskog pedagoga, a cilj i zadatci predviđeni su godišnjim planom i programom rada pedagoga. Provođenje zadataka predviđa sposobnost vođenja drugih, kompetencije potrebne za pedagoško vođenje i specifičnosti odgojno-obrazovnog rada s učenicima, nastavnicima i roditeljima, ali i suradnju s drugim ustanovama i širom zajednicom. Stečeno obrazovanje samo je baza za trajno usavršavanje, rad na sebi i primjenu novih spoznaja u svakodnevnom radu školskog pedagoga (Mušanović, 2002).

Na spisku kompetencija koje školskom pedagogu omogućavaju da efikasno djeluje u suvremenoj školi nalaze se prije svega „personalne, stručne, razvojne, akcijske i socijalne kompetencije“ (Staničić, 2001: 279) koje u prvom redu zahtjevaju ravnopravnu komunikaciju, timski rad, suradnju, kvalitetne međuljudske odnose na svim relacijama. Po mišljenju istog autora, ključne kompetencija za rad pedagoga su:

- personalne (ponašanje i reagiranje),
- stručne (znanja iz struke vezana za stvaranje vizije),
- razvojne (unaprjeđivanje procesa),
- akcijske (djelovanje u praksi),
- socijalne (međuljudski odnosi).

Točnije, među navedenim kompetencijama, centralno mjesto zauzimaju: komunikacijske vještine i znanja, sposobnosti međusobnog razumjevanja, prihvatanja različitosti, kooperacije na svim nivoima, sposobnost empatije, vještine asertivne komunikacije i sl.

Za ulogu pedagoga u organiziranju i programiranju stručnog usavršavanja nastavnika, vrlo su važne akcijske kompetencije koje se odnose na djelovanje u praksi. Planiranje i programiranje uključuje planiranje vlastitog stručnog usavršavanja i stručnog usavršavanja nastavnika, sudjelovanje u izradbi godišnjeg plana i programa škole te planiranje rada i sudjelovanje u radu nastavničkog vijeća. U ovim djelatnostima pedagog surađuje s ravnateljem škole, nastavnicima i sl. Akcijske kompetencije podrazumijevaju: otvorenost u radu s nastavnicima, slušanje i savjetodavno pomaganje u radu, stvaranje uvjeta i otklanjanje prepreka, isticanje rezultata vrijednih pojedinaca, sudjelovanje u rješavanju problema.

3. STRUČNO USAVRŠAVANJE NASTAVNIKA

Razvojem tehnologije i znanosti razvijaju se i spoznaje o novijim i učinkovitijim metodama poučavanja. Zbog toga je stalno stručno osposobljavanje i usavršavanje zakonska obveza svakog odgojno-obrazovnog djelatnika. Usavršavanje nastavnika u području metoda poučavanja te u odabranom predmetnom području potrebno je kako bi se u konačnici postigli bolji rezultati učenika. Zbog toga treba raditi na jačanju i razvijanju novih kompetencija za postizanje kvalitetnih odgojno-obrazovnih rezultata, na unapređivanju i razvoju profesije kroz neprestano stručno usavršavanje. „Stručno usavršavanje i osposobljavanje svako je usavršavanje i osposobljavanje nakon završetka formalnog obrazovanja koje je izričito usmjereno na obavljanje određene regulirane profesije, a koja obuhvaća jedan ili više programa koji su, tamo gdje je to primjereno, nadopunjeni odgovarajućim stručnim osposobljavanjem, odnosno vježbeničkom ili stručnom praksom“ (Carnet, 2018:12). Također, stručno usavršavanje treba da predstavlja, stalni, kontinuirani proces, koji možemo definirati kao proces praćenja, usvajanja i primjene suvremenih dostignuća u nauci i praksi radi ostvarenja ciljeva i zadataka obrazovanja i odgoja i unapređivanja odgojno-obrazovne prakse (Stamatović, 2006).

Jedan od glavnih uslova uspješne nastave u školi predstavlja kvalitetno obrazovanje nastavnog kadra, što je zapravo njihovo inicijalno obrazovanje, ali i kasnije, u toku rada, kontinuirano i sistematski organizirano stručno usavršavanje. U neposrednoj je vezi za profesionalnim napredovanjem nastavnika, odnosno razvojem njihove profesionalne karijere (Ivanek, 2016).

U okviru zakonske regulative vezano za kanton Središnja Bosna nema puno zakona, odnosno pravilnika koji govore o stručnom usavršavanju nastavnika. Ovdje smo kao primjer kratko naveli član iz zakonske regulative Brčkog distrikta, a koji se ne spominje u kantonu Središnja Bosna, a jako ga je važno spomenuti u preporukama. „Nastavnik, stručni suradnik i suradnik u nastavi dužan je da se usavršava u svrhu što uspješnijeg ostvarivanja i unapređivanja obrazovno-odgojnog rada u skladu sa programom stručnog usavršavanja“

U školi treba stvoriti sve uvjete za individualni rad nastavnika na stručnom usavršavanju. Postoji više načina da se nastavnicima pomogne u individualnom radu. To može biti kroz samostalan rad na stručnom usavršavanju, a ponajviše da im se pomogne da steknu sposobnosti i navike za rad. Kako znamo, do sada u školama za obrazovanje, nastavnici nisu

dovoljno pripremili za taj rad, a ni u budućnosti neće biti moguće da se to postigne u dovoljnoj mjeri s obzirom na dosta kratko trajanje školovanja nastavnika. Sljedeće može biti, tako da se nastavnicima pruža pomoć u stručnom usavršavanju putem razrađenih programa za individualni rad, dopisnih seminara, nagradnih konkursa, konsultacija, seminara, konferencija, savjetovanja i drugih prigodnih oblika grupnog i kolektivnog rada koji će biti pomoć, a istovremeno i kontrola u savladavanju individualnih programa usavršavanja. Također potrebno je, da se putem pedagoške i druge štampe, radija i pomoću drugih sredstava stalno obavještavaju o aktuelnim pitanjima i da im se preko servisa i stručnih biblioteka u okviru većih škola i klubova prosvjetnih radova u komuni pruže korektne studije o važnim problemima iz programa individualnog usavršavanja nastavnika.

Škola, školski organi, nastavničko vijeće, školski odbor, direktor kao najbliži faktori treba neposredno da pružaju pomoć nastavniku u stručnom usavršavanju i to, u prvom redu, stvarajući materijalne uvjete za to (knjižnice, kabinete, laboratorije i dr.) i davanjem finansijskih sredstava za nabavku materijala, za odlazak na konzultacije i druge oblike usavršavanja. Veoma je važno da nastavnik nalazi na razumijevanje značaja stručnog usavršavanja u svojoj najbližoj okolini, prije svega u svojoj školi.

Stručno se usavršavanje najčešće održava u obliku stručnih skupova. Korisnici stručnoga usavršavanja su: odgojitelji, učitelji, nastavnici, stručni suradnici i ravnatelji predškolskih ustanova, osnovnih i srednjih škola i učeničkih domova (u daljnjem tekstu: nastavnici). Za svaku se ciljnu skupinu organiziraju stručna usavršavanja u predmetnom području, ali i interdisciplinarno (Pažin- Ilakovac, Skelac, 2010).

Stručni su skupovi, ovisno o brojnosti nastavnika unutar područja rada savjetnika, organizirani na sljedećim razinama: na državnoj razini najčešće jedanput godišnje, na međuzupanijskoj jedanput-dvaput godišnje te na županijskoj razini tri do četiri puta godišnje (u suradnji s voditeljima županijskih stručnih vijeća) (Pažin- Ilakovac, Skelac, 2010).

Stručnim usavršavanjem nastavnici proširuju svoje kompetencije. Prema Jurčiću (2012) kompetentnost nastavnika nastaje dinamičkim integriranjem: znanja, sposobnosti i vrijednosti. Znanje- u više društvenih i insitucionalnih obrazovnih sustava (formalni, neformalni i informalni obrazovni sustav) nastavnik stiče teorijska znanja koja ga osposobljavaju za spoznaju i razumijevanje vlastitog poziva. Odnose se na profesionalne orijentacije u brojnim područjima i disciplinama. Sposobnosti- primarni je zadatak nastavnika da stečena znanja- ona koja je stekao tijekom školovanja, a i kasnije koja razvija tijekom usavršavanja- praktično

primjeni u odgojno-obrazovnom radu u školi. Kompetentnost nastavnika, predstavljena kao jedinstvo njegovih znanja, sposobnosti i vrijednosti, odnosi se na razinu ili stupanj na kojemu ih je sposoban primijeniti, odnosno vješto kombinirati tako da mu oni omoguće kompetentno djelovanje u određenoj odgojno-obrazovnoj situaciji.

Kvalitetno stručno usavršavanje je sadržajno raznolik, dostupan, kontinuiran i organiziran niz aktivnosti, jasno definiranih ciljeva kojima se različitim ciljnim skupinama, u skladu s njihovim potrebama i potrebama odgojno-obrazovnog sustava, omogućuje profesionalno učenje i razvoj. Usmjereno je na razvoj kompetencija, unapređenje kvalitete nastave i poboljšanje obrazovnih ishoda učenja (Šipovik i dr., 2014).

Prema Šipoviku (2014) obilježja kvalitetnog stručnog usavršavanja su:

- dostupnost,
- kontinuiranost,
- stručnost,
- raznolikost.

Ovo su vrlo važne stavke koje omogućuju efikasno stručno usavršavanje odgojno-obrazovnih djelatnika s ciljem što boljeg doprinosa i bržeg snalaženja u cjelokupnom području njihovog rada i djelovanja.

Isti autor smatra da kvalitetno stručno usavršavanje:

- doprinosi razvoju kompetencija odgojno-obrazovnih radnika,
- doprinosi statusu profesije i profesionalnom razvoju,
- povezano je s postupkom napredovanja,
- unapređuje znanja predmetnih sadržaja i metodičko-didaktička znanja,
- usmjereno je na postizanje krajnjeg cilja stručnog usavršavanja,
- unapređenje kvalitete izvođenja nastave te indirektno poboljšanje obrazovnih postignuća učenika,
- temelji se na rezultatima analiza obrazovnih postignuća učenika (nacionalni ispiti, Državna matura, PISA, TIMSS, PIRLS i sl.),

- temelji se na identificiranim potrebama pojedinca i odgojno-obrazovnog sustava,
- omogućuje suradnju i razmjenu iskustava,
- pruža mogućnost razumijevanja prakse sa suvremenih znanstvenih polazišta,
- promovira jednakost i prihvaćanje različitosti,
- promovira kontinuirano istraživanje vlastite prakse i refleksivnost,
- potiče korištenje IKT-a u vlastitom radu i profesionalnom razvoju,
- dostupno je u primjereno vrijeme svim sudionicima,
- provodi se različitim oblicima i modelima,
- uključuje postupke vrednovanja.

Kvalitetno stručno usavršavanje vrlo je važno za sve odgojno-obrazovne djelatnike jer doprinosi profesionalnom razvoju i napredovanju, unapređenju kvalitete rada, kao u konačnici i njihovim većim postignućima.

Stručnim usavršavanjem nastavnik usavršava sebe kao osobu, ali i svoj rad, te suradnju s drugim ljudima. Usavršavanjem svog rada odgovara na zahtjeve koji se stavljaju pred njega, odnosno na izazove koje mu donosi napredak društva. Samim tim njegova postignuća, ali i postignuća njegovih učenika dosežu veću razinu.

Iz Pravilnika o ocjenjivanju i napredovanju odgajatelja i stručnih suradnika u predškolskim ustanovama te učitelja, nastavnika/profesora i stručnih suradnika u osnovnim i srednjim školama (Službene novine kantona Središnja Bosna SBK, 2013) prema Članu 13: Odgojitelji, nastavnici i stručni suradnici u odgojno-obrazovnim ustanovama imaju obvezu trajno se stručno osposobljavati i usavršavati.

Prema pravilniku o ocjenjivanju i napredovanju odgajatelja i stručnih suradnika u predškolskim ustanovama te učitelja, nastavnika/profesora i stručnih suradnika u osnovnim i srednjim školama (Službene novine kantona Središnja Bosna SBK, 2013), elementi vrednovanja stručnog osposobljavanja i usavršavanja odgojitelja, nastavnika i stručnih suradnika u odgojno-obrazovnim ustanovama su:

- sudjelovanje u stručnom osposobljavanju i usavršavanju koje organizira kantonalno ministarstvo obrazovanja, znanosti, kulture i športa ili odgojno-obrazovna ustanova;
- sudjelovanje u stručnom osposobljavanju i usavršavanju koje provode stručne ustanove i udruge;
- stručno osposobljavanje i usavršavanje praćenjem suvremene stručne literature i časopisa, što se utvrđuje iskazom odgojitelja, odnosno stručnoga suradnika i popisom bibliografskih jedinica.

Stručno osposobljavanje i usavršavanje vrednuje se kao redovito, povremeno i kao odsustvo stručnog usavršavanja.

Redovito stručno usavršavanje jeste:

- sudjelovanje u radu stručnih skupova koje organizira nadležno ministarstvo ili odgojno-obrazovna ustanova, za koju ima suglasnost ministarstva,
- sudjelovanje u stručnom osposobljavanju i usavršavanju koje provode stručne ustanove i udruge,
- sustavno praćenje stručne literature i časopisa.

Povremeno stručno usavršavanje jeste:

- sudjelovanje u radu stručnih skupova koje organizira ministarstvo ili odgojno-obrazovna ustanova,
- sudjelovanje u stručnom osposobljavanju i usavršavanju koje provode stručne ustanove i udruge,
- sustavno praćenje stručne literature i časopisa.

Izostaje stručno usavršavanje u situacijama:

- stalnog izostajanja i nesudjelovanja u radu stručnih skupova koje organizira ministarstvo ili odgojno-obrazovna ustanova,
- stalnog izostajanja i nesudjelovanja u stručnom osposobljavanju i usavršavanju koje provode stručne ustanove i udruge,
- nepraćenja stručne literature i časopisa.

U odgojno-obrazovnim ustanovama vrlo je važno stručno osposobljavanje i usavršavanje djelatnika u cjelokupnom području njihovog djelovanja. Stručno osposobljavanje i usavršavanje svih odgojno-obrazovnih djelatnika može organizirati ili provoditi ministarstvo

obrazovanja, znanosti, kulture i športa, zatim mogu provoditi stručne ustanove, udruge te se može odvijati praćenjem stručne literature i časopisa.

3.1 Vrste stručnog usavršavanja

S obzirom na sve veće izazove pred kojim se nalaze obrazovni sistemi, a samim tim i nastavnici kao stubovi tog sustava, nameće se potreba kontinuiranog i sistematski organizovanog stručnog usavršavanja nastavnika u cilju razvoja neophodnih nastavničkih kompetencija. U školskoj praksi današnjih škola, kao i u pedagoškoj teoriji, prisutno je više vrsta stručnog usavršavanja baziranih na različitim klasifikacijama, od kojih se najčešće govori o sljedećim kriterijima: radni staž ili iskustvo nastavnika, nivo školovanja, predmetno područje nastavnika, vremenski kontinuitet, smjer intencije stručnog usavršavanja, kao i mjesto i instituciju u kojoj se realizira stručno usavršavanje. Radni staž ili iskustvo nastavnika bitan je kriterij koji utiče na način stručnog usavršavanja nastavnika. Pod ovim se podrazumijeva da je prema nastavnicima početnicima neophodno imati drugačiji pristup u odnosu na nastavnike koji imaju bogato iskustvo uslijed dugogodišnjeg nastavnog rada. Nastavnicima početnicima posebno je nužno posvetiti dodatnu pažnju u toku odrađivanja pripravničkog staža pri čemu veoma važnu ulogu ima mentor nastavnik koji svojim savjetima i sugestijama treba da „vodi“ nastavnika pripravnika na početku svog rada te mu na taj način pomogne da na samom početku pronađe sebe u pozivu koji je odabrao i izgradi vlastiti stil rada. Nerijetko se dešava da nastavnici koji nisu imali neophodnu stručno pedagošku i didaktičko- metodičku podršku u periodu odrađivanja pripravničkog staža imaju ozbiljne probleme u realizovanju nastave i poslije u toku rada, te veoma rijetko postižu dobre rezultate i osjećaju zadovoljstvo svojim radom (Ivanek, 2016).

Prema nivou školovanja razlikujemo stručno usavršavanje odgajatelja, zatim nastavnika osnovnih, srednjih i visokih škola. Potrebe nastavnika na svakom od ovih nivoa su drugačije, te shodno tome i realizacija njihovog stručnog usavršavanja treba biti drugačije koncipirana.

Kada su u pitanju predmetna područja kojima nastavnici pripadaju, praksa je u školama da se formiraju stručni aktivni u okviru kojih se nalaze ista ili srodna predmetna područja, prema čemu razlikujemo npr. stručno usavršavanje nastavnika matematike, nastavnika biologije, nastavnika poljoprivredne grupe predmeta, nastavnika medicinske grupe predmeta itd. U

osnovnoj školi se može još govoriti o stručnom usavršavanju nastavnika prve trijade (razredna nastava), druge trijade (razredno-predmetna nastava) te treće trijade (predmetna nastava) (Ivanek, 2016).

Stručno usavršavanje nastavnika koje se odvija kontinuirano, na duži vremenski period, naziva se permanentnim stručnim usavršavanjem. Za razliku od ove vrste stručnog usavršavanja, moguće je da se stručno usavršavanje organizira samo za potrebe realizacije jedne teme u jednom navratu i tada govorimo o periodičnom ili privremenom stručnom usavršavanju (Ivanek, 2016).

Isti autor promatra stručno usavršavanje sa aspekta geografsko- demografske prosvjetne politike, odnosno nivoa obrazovne politike, te govori o školskom, općinskom, regionalnom, republičkom i državnom stručnom usavršavanju. Bitno je naglasiti da od odnosa vladajuće prosvjetne politike zavisi i kvalitet stručnog usavršavanja nastavnika a samim time i rezultat njihovog rada posmatran kroz prizmu postignuća učenika. Kada je u pitanju smjer intencije, razlikujemo stručno usavršavanje koje je usmjereno od strane institucija, kako formalnih tako i neformalnih, odnosno usavršavanje usmjereno od samog nastavnika (kao vid samousavršavanja na osnovu vlastitih potreba i interesa). U ovom slučaju, kao i u prethodnim, motivacija nastavnika za stručno usavršavanje igra bitnu ulogu u kvaliteti istog i rezultatima koje daje (Ivanek, 2016).

Od mnogobrojnih navedenih vrsta stručnog usavršavanja nastavnika, neophodno je u razmatranje uzeti i analizirati one oblike koji su najprisutniji i prepoznatljiviji u suvremenoj školskoj praksi, bez obzira na istaknutost i važnost nivoa općosti u odnosu na druge vrste stručnog usavršavanja. Prema Jorgiću (2011), riječ je o stručnom usavršavanju koje može biti eksterno i interno, gdje se kao polazni kriterij ove podjele uzima mjesto i institucija izvođenja stručnog usavršavanja nastavnika. Na ovaj način možemo govoriti o unutrašnjem ili unutarškolskom i vanjskom ili vanškolskom stručnom usavršavanju, kao dvjema najistaknutijim vrstama stručnog usavršavanja.

3.2 Oblici stručnog usavršavanja

Stručno usavršavanje nastavnika koje se obavlja unutar institucije, odnosno unutar škole, naziva se interno stručno usavršavanje nastavnika. Riječ je o praktično najrasprostranjenijem i

najzastupljenijem, a ujedno i najstarijem obliku stručnog usavršavanja, koje se bitno razlikuje od škole do škole. Kao što smo već napomenili, zakonskim aktima je predviđeno i obavezno stručno usavršavanje, ali nije precizirano na koji način je neophodno realizirati. Najčešće se može naći kao dio sadržaja Godišnjeg programa rada škole, ili je determinirano u vidu aneksa Godišnjeg programa rada. Bazirano je na suradnji i zajedničkim aktivnostima, prije svega pedagoga, direktora i cijelog nastavničkog kolektiva u svim etapama, planiranju, realizaciji i evaluaciji. Planiranje stručnog usavršavanja za jednu školsku godinu se obično vrši na početku školske godine, u prvoj polovini devetog mjeseca, dok se realizacija i evaluacija vrše tokom cijele školske godine (Ivanek, 2016).

Bitno je napomenuti da je interno stručno usavršavanje uglavnom osmišljeno od strane školskog pedagoga i često ne ispunjava sve neophodne zahtjeve kvaliteta. Uglavnom je usmjereno na realiziranje poznatih i višestruko ponavljanih stvari koje se ne mogu smatrati pravim i neophodnim inovacijama u savremenoj nastavi. Kada je riječ o oblicima internog stručnog usavršavanja, oni su najčešće ostvaruju putem pisanja eseja na zadate ili ponekad izabrane teme (Ivanek, 2016).

Pisanje priprema za nastavne sate, zatim održavanje oglednih ili uglednih sati, također su vidovi internog stručnog usavršavanja u školi. Ogledni ili ugledni sati se pripremaju i realiziraju najčešće u okviru istih stručnih aktiva pri čemu na samom oglednom satu sudjeluju članovi aktiva, direktor i pedagog. Nakon održanog oglednog sata, prakticira se obaviti kvalitativna formativna evaluacija kroz diskusiju prisutnih nastavnika, pri čemu svaki nastavnik iznosi dojmove, komentare i eventualne sugestije vezano za posmatrani sat. Svoje stručno mišljenje daje direktor, i posebno pedagog. Praksa je pokazala, što se može zaključiti iz povratnih informacija nastavnika nakon održanih oglednih sata, da je razmjena iskustava i stručna ekspertiza pedagoga nakon održanog sata dala veoma dobre smjernice za iskustveno učenje i usavršavanje nastavnika koji su posmatrali ogledni sat, jer su već tada za određene inovativne stvari, našli mjesto u području svog nastavnog rada (Ivanek, 2016).

Također Ivanek (2016) navodi da eksterno stručno usavršavanje nastavnika predstavlja sve oblike stručnog usavršavanja koji se obavljaju izvan institucije, odnosno škole u kojoj rade nastavnici i najčešće se organizira od strane različitih vanškolskih institucija. Kao organizatori ovog vida stručnog usavršavanja najčešće se javljaju institucije nadležnih obrazovnih vlasti, pedagoški zavodi odnosno pedagoške institucije.

Teme ovakvog (eksternog) oblika stručnog usavršavanja nastavnika delegiraju stručni aktivni različitih grupa ili predmeta, na način gdje svaki aktiv predlaže teme koje procjenjuje kao neophodne za jačanje određenih stručnih kompetencija. Eksterno stručno usavršavanje nastavnika uglavnom realiziraju spoljni eksperti koji se bave istraživanjem i unapređenjem odgoja i obrazovanja, i uglavnom su to eminentni stručnjaci, univerzitetski profesori ili eksperti iz drugih područja koji direktno ili indirektno mogu uticati na unapređenje odgojno-obrazovnog rada. Također realizatori ovakvog oblika stručnog usavršavanja mogu biti i iskusni nastavnici, savjetnici, inovatori ili nastavnici-istraživači koji su svojim akcijskim istraživanjem došli do naučnih spoznaja koje i drugima mogu koristiti za unaprjeđenje nastavne prakse. „Eksterno stručno usavršavanje nastavnika, pored navedenog načina realizacije putem seminara, još se može realizirati putem savjetovanja, okruglih stolova, skupova, kongresa, konferencija, raznih takmičenja, kampova, studijskih putovanja i slično“ Jorgić (2011: 20). Treba naglasiti da je ova vrsta stručnog usavršavanja nastavnika mnogo skuplja od internog stručnog usavršavanja, interventna je i masovnog karaktera. Obično se izvodi kada su u pitanju aktualne novine, promjene ili reformski zahtjevi na globalnom prosvjetnom nivou koji se trebaju diseminirati do svakog nastavnika, i predstavljaju na svojevrsan način i odraz društvene brige za stručno usavršavanje nastavnika (Ivanek, 2016).

Sam način praktične provedbe stručnog usavršavanja nastavnika predstavlja osnovni kriterij po kojem se razlikuju oblici, sredstva i metode stručnog usavršavanja, pri čemu se sredstva i metode pojmovno apstrahuju pod terminom „vidovi“ (Suzić, 2008).

S tim u vezi, pomenuti autor upućuje na razlikovanje sljedećih oblika i vidova stručnog usavršavanja nastavnika:

- individualno stručno usavršavanje;
- grupno stručno usavršavanje;
- kolektivno (plenarno) stručno usavršavanje;
- istraživačke projekte;
- ogledna predavanja;
- inovacije u nastavi.

U narednom dijelu rada slijedi kratko objašnjenje svakog od navedenih vidova i oblika stručnog usavršavanja nastavnika.

Individualno stručno usavršavanje obuhvata sve aktivnosti nastavnika koje poduzima samostalno, a vezane su za: konsultiranje i prorađivanje stručne literature, pisane obrade pojedinih tema, upoznavanje sa suvremenom nastavnom tehnologijom kao i publiciranje radova u časopisima. Jorgić (2011) je identificirao dvije varijante usmjeravanja individualnog oblika stručnog usavršavanja nastavnika:

1. *usmjeravanje individualnog oblika stručnog usavršavanja* od strane organizatora ili voditelja stručnog usavršavanja, i
2. *samoinicijativno individualno stručno usavršavanje nastavnika*, koje je neformalnog obilježja i odnosi se na samoinicijativu stručnog usavršavanja od strane svakog nastavnika.

Također, u ovaj vid stručnog usavršavanja nastavnika možemo dodati i sve aktivnosti koje nastavnik ostvaruje putem savjetodavno-pedagoškog razgovora sa pedagogom, realizujući neku od pomenutih aktivnosti.

Grupno stručno usavršavanje je vid stručnog usavršavanja u kojem učestvuje veći broj nastavnika, a ostvaruje se putem realizacije tema na različitim nivoima stručnih organa u školi, kao što je nastavničko vijeće, odjeljensko odnosno razredno vijeće, stručni aktivisti. Može se prakticirati i kroz rad određenih radnih grupa koje se u školi mogu formirati u cilju rješavanja pojedinih stručnih pitanja, koja se odnose na istu ili sličnu problematiku dva ili više stručna aktiva, grupe predmeta ili slično. U ovaj vid stručnog usavršavanja ubrajamo i radionice određenog tipa koje se mogu realizirati na različite načine i tretirati različite teme (Ivanek, 2016). Školski se pedagog najčešće nalazi u ulozi koordinatora i voditelja među sudionicima rada. Vođenje je utjecaj na ljude koji ih treba navesti da promjene svoja stajališta i smjer ponašanja, što znači da je to proces u kojemu osoba utječe na druge, inspirira, motivira i usmjerava njihove aktivnosti u smjeru ostvarenja ciljeva (Jurić, 2007).

Kolektivno stručno usavršavanje se još naziva i plenarno, a realizira se kroz više formi, kao što su: seminari, savjetovanja, simpozijumi, kongresi, okrugli stolovi, tribine, javne rasprave ili neke forme koje predstavljaju kombinaciju navedenih načina kolektivnog stručnog usavršavanja. Posebnu formu stručnog usavršavanja nastavnika predstavljaju istraživački projekti, pri čemu nastavnik sam, ili sa drugim nastavnikom ili nastavnicima, realizira određeni projekat (Ivanek, 2016).

Ogledno ili ugledno predavanje je poseban vid stručnog usavršavanja nastavnika koji je prvenstveno usmjeren ka unapređenju nastavne prakse, a kroz to i njegovih teoretskih spoznaja. Nastavnici pripremaju jedan ili više oglednih sata, a onda ih realizira pred drugim nastavnicima iz istog aktiva, ali i drugih aktiva, zatim pedagogom, direktorom, pomoćnikom direktora, nadzornicima ili drugim stručnjacima za nastavu ili oblast koju realiziraju (Ivanek, 2016).

Kao vid stručnog usavršavanja možemo navesti još i *inovacije u nastavi*, pri čemu nastavnik određenu novinu teoretski osmišljava, razrađuje i praktično primjenjuje u svom radu s ciljem unapređenja nastave u određenom odjeljenju, razredu ili školi (Suzić, 2008).

Pedagog vodi savjetodavno-pedagoški rad u školi, prisustvuje oglednim satima, te daje povratnu informacije nastavnicima, realizira predavanja na određene teme, upućuje nastavnike na seminare, radionice, različite oblike stručnog usavršavanja, te i sam sudjeluje u istim.

II. METODOLOŠKI DIO

1. PREDMET ISTRAŽIVANJA

Školski pedagozi imaju važnu ulogu u pripremanju, ostvarivanju i vrednovanju cjelokupnog odgojno-obrazovnog rada škole. Prije svega, pedagog treba raditi na osobnom usavršavanju, a potom u okviru svojih zadaća u školi djelovati na sve subjekte odgojno-obrazovnog rada. Uloga pedagoga je veoma važna za ishod svake reforme. On je ključna spona koja koordinira i usklađuje sve elemente rada škole. I pedagog mora stalno da uči i da se razvija, da bi mogao učiti druge i da bi se oslobađao od zastarjelih znanja i modela rada, da bi modernizirao svoj rad. Iz nove koncepcije škole i nastave proizlazi i posebno značajna uloga pedagoga kao diseminatora didaktičkih inovacija. Kao što nastavnik mora stalno da uči, to još više važi za pedagoga koji je pokretač i nosilac učenja i usavršavanja nastavnika u školi. Odnos između pedagoga i nastavnika treba uspostaviti kao suradnički, timski na ostvarivanju zajedničkog cilja. To bi značilo da pedagog i nastavnik treba zajednički da organiziraju pripremanje, realiziraju, analiziraju i vrednuju rad, ali i zajednički da iznalaze rješenja za postizanje boljih rezultata. Ravnopravan položaj pedagoga i nastavnika u odgojno-obrazovnom procesu je preduslov postizanja rezultata. Razvojem tehnologije i znanosti razvijaju se i spoznaje o novijim i učinkovitijim metodama poučavanja. Zbog toga je stalno stručno osposobljavanje i usavršavanje zakonska obveza svakog odgojno-obrazovnog djelatnika. Usavršavanje učitelja/nastavnika u području metoda poučavanja te u odabranom predmetnom području potrebno je kako bi se u konačnici postigli bolji rezultati učenika. Zbog toga treba raditi na jačanju i razvijanju novih kompetencija za postizanje kvalitetnih odgojno-obrazovnih rezultata, na unapređivanju i razvoju profesije kroz neprestano stručno usavršavanje. U odgojno-obrazovnim ustanovama prepoznajemo individualno i grupno stručno usavršavanje. Individualno stručno usavršavanje planira i provodi nastavnik sam proučavanjem različitih auditivnih, vizualnih i audiovizualnih medija te pretraživanjem baza podataka na internetu, čitanjem stručne literature, samorefleksijom, vođenjem dnevnika. Grupno stručno usavršavanje ostvaruje se u okviru različitih stručnih tijela: stručnih aktiva u školi (razrednoga i učiteljskog vijeća) te na različitim stručnim skupovima izvan škole (kantonalni, državni).

2. ZNAČAJ ISTRAŽIVANJA

Položaj nastavnika i pedagoga znatno se promijenio u posljednja dva desetljeća. Uloga pedagoga u stručnom usavršavanju nastavnika u školi predstavlja veoma važnu komponentu. Pedagozi danas sudjeluju u svim fazama odgojno-obrazovnog procesa, od planiranja i programiranja do vrednovanja postignutih rezultata, prilikom čega ostvaruju potrebnu suradnju sa svim sudionicima odgojno- obrazovnog rada. Oni sudjeluju u stručnom usavršavanju nastavnika, tako omogućuju nastavnicima da konstantno proširuju svoja znanja. Važno je ukazati na ulogu pedagoga u stručnom usavršavanju nastavnika u njihovim oblastima. Ovim radom prikupile su se i prikazale činjenice u oblasti stručnog usavršavanja nastavnika i o ulozi pedagoga u tome. Istraživanjem se mogu potaknuti budući čitatelji za promjene kako u školama, tako i u drugim obrazovnim ustanovama, te motivirati za daljnja istraživanja u ovim oblastima. Praktični značaj se ogleda u značajnoj ulozi pedagoga u realizaciji stručnog usavršavanja nastavnika, te u primjeni naučenih znanja u različitim nastavnim oblastima. Također, vrlo je bitno ukazati na suradnju pedagoga i nastavnika kako bi se rad u školi modernizirao i prilagodio potrebama današnjih učenika.

3. CILJ

Cilj rada jeste utvrditi ulogu pedagoga u stručnom usavršavanju nastavnika.

4. ZADACI

1. Analizirati dokumente kojima su regulirani programi stručnog usavršavanja nastavnika na području Srednjobosanskog kantona (SBK-a), točnije s općine Kiseljak.
2. Utvrditi da li pedagozi realiziraju zakonski propisane akte iz oblasti stručnog usavršavanja nastavnika.
3. Utvrditi na koji način pedagog realizira program stručnog usavršavanja nastavnika u školi.
4. Analizirati program i teme koje pedagozi realiziraju s namjerom usavršavanja nastavnika.
5. Ponuditi preporuke za unapređenje rada pedagoga u oblasti stručnog usavršavanju nastavnika.

5. ISTRAŽIVAČKA PITANJA

1. Da li pedagozi realiziraju zakonski propisane akte iz oblasti stručnog usavršavanja nastavnika?
2. Koje su to aktivnosti koje se realiziraju kroz program stručnog usavršavanja u školama?
3. Koje se teme prema planu i programu stručnog usavršavanja primjenjuju u svrhu usavršavanja nastavnika?

6. METODE

U ovom radu koristili smo sljedeće metode:

1. Metoda teorijske analize
2. Deskriptivna metoda
3. Servej metoda (Survey method)

Metoda teorijske analize- jeste metoda uz čiju pomoć na osnovu analize pedagoške teorije, pojmova, zakona, principa te na osnovu proučavanja pedagoške i druge literature omogućuje obogaćivanje fonda naučnog saznanja u pedagogiji (Kulenović, Z. i Slišković, M. 2013). Metoda teorijske analize u ovom radu služila je radi iščitavanja određenih tekstova, rječnika, enciklopedija, članaka, te njihovog analiziranja i skiciranja bilješki. Uz pomoć ove metode opisali smo teorijski dio rada, koristeći se određenim knjigama, enciklopedijama, rječnicima, člancima i sl.

Deskriptivna metoda- predstavlja skup znanstveno-istraživačkih postupaka s kojima se opisuju pojave u odgoju i obrazovanju (Mužić, 1999). Ovu metodu koristili smo kako bi pokušali utvrditi postojeće stanje, odnosno kako opisali ulogu pedagoga u realizaciji stručnog usavršavanja nastavnika u školi.

Servej metoda (Survey method)- koristi se za ispitivanje stavova, vjerovanja, mišljenja (Cohen i sur., 2007). Za potrebu ovog rada servej metodu smo koristili kako bi ispitali mišljenje pedagoga o njihovoj ulozi u stručnom usavršavanju nastavnika.

7. TEHNIKE

U radu smo se koristili sljedećim tehnikama:

Intervjuranje- tehnika u istraživanju koja služi planskom izazivanju verbalnih manifestacija ličnosti s kojom razgovaramo (Mužić, 1977). U ovom istraživanju tehnikom intervjuiranja dobili smo mišljenje pedagoga o njihovom učešću u stručnom usavršavanju nastavnika općine Kiseljak.

Rad na dokumentaciji- skup sačuvanih podataka koji su vezi sa problemima odgoja. Riječ je o dokumentima koje su ranije izradile druge osobe, a istraživač iz njih izvlači zaključke (zakoni, nastavni planovi i programi itd) (Mužić, 1968). Ovom tehnikom u istraživanju smo analizirali dosije nastavnika, zakone i druge dokumente kako bi utvrdili da li nastavnici pohađaju različite seminare, radionice, kurseve i oblike usavršavanja te koliko u tome sudjeluju pedagozi, odnosno koja je njihova uloga.

8. INSTRUMENTI

U radu smo se koristili sljedećim instrumentima:

Protokol intervjuja je instrument intervjuiranja. Njime će se u istraživanju postaviti pitanja ispitanicima na koja odgovaraju usmenim putem, a protokol je zapravo rezultat tog intervjuja, tj. izvor podataka koje smo dobili intervjuom i koji postaju predmet daljnje obrade (Mužić, 1977). Ovim intervjuem obuhvatili smo šest pedagoga s područja općine Kiseljak, točnije iz Srednjobosanskog kantona. Od toga jedan pedagog iz osnovne škole Kiseljak, pedagog iz osnovne škole Gromiljak, pedagog iz osnovne škole Brestovsko, pedagog iz osnovne škole Lepenica, pedagog iz srednje škole Ivan Goran Kovačić iz Kiseljaka i pedagog iz srednje strukovne škole Fojnica u Kiseljaku. Propitivali smo mišljenje pedagoga o njihovom učešću u stručnom usavršavanju nastavnika na području općine Kiseljak. Protokol intervjuja nastao je na osnovnu iščitavanja literature.

Matrica za analizu dokumenta je evidencijska tabela za analiziranje korištene dokumentacije. Matricom smo obuhvatili ključne pojmove rada. To su: škola, pedagog, nastavnik te stručno usavršavanje.

9. UZORAK

Uzorak je skup jedinica populacije na kojim je provedeno istraživanje. Populacija ili osnovni skup su svi članovi neke skupine s određenim obilježjem koje mjerimo, odnosno skupina osoba, predmeta ili pojedinosti iz koje se izdvajaju uzorci radi mjerenja (Verčić, 2014). Uzorak u ovom istraživanju je namjerni. Namjerni uzorak čine elementi koje je odabrao istraživač prema vlastitoj odluci. Na taj način je teško odabrati reprezentativan uzorak. Također je potrebno dobro poznavati osnovni skup, kako bi se mogli odabrati elementi na temelju kojih se može doći do pouzdanih rezultata (Šošić, Serdar, 2000).

Uzorak u ovom istraživanju su bili:

1. šest pedagoga iz Srednjobosanskog kantona, točnije s područja općine Kiseljak , od toga jedan pedagog iz osnovne škole Kiseljak, pedagog iz osnovne škole Gromiljak, pedagog iz osnovne škole Brestovsko, pedagog iz osnovne škole Lepenica, pedagog iz srednje škole Ivan Goran Kovačić iz Kiseljaka, te pedagog iz srednje strukovne škole Fojnica u Kiseljaku.
2. dosije nastavnika, te pravilnik u kojem je opisan plan i program rada pedagoga u stručnom usavršavanju nastavnika, a to je Pravilnik o ocjenjivanju i napredovanju odgajatelja i stručnih suradnika u predškolskim ustanovama te učitelja, nastavnika/profesora i stručnih suradnika u osnovnim i srednjim školama SBK-a.

III. ANALIZA I INTERPRETACIJA REZULTATA

ISTRAŽIVANJA

1. Analiza zakonskih okvira

Cilj rada bio je utvrditi ulogu pedagoga u stručnom usavršavanju nastavnika.

Zadaci ovog rada bili su:

1. Analizirati dokumente kojima su regulirani programi stručnog usavršavanja nastavnika na području SBK-a, točnije s općine Kiseljak.
2. Utvrditi da li pedagozi realiziraju zakonski propisane akte iz oblasti stručnog usavršavanja nastavnika.
3. Utvrditi na koji način pedagog realizira program stručnog usavršavanja nastavnika u školi.
4. Analizirati program i teme koje pedagozi realiziraju s namjerom usavršavanja nastavnika.
5. Ponuditi preporuke za unapređenje rada pedagoga u oblasti stručnog usavršavanju nastavnika.

U ovom istraživanju koristili smo *Pravilnik o ocjenjivanju i napredovanju odgajatelja i stručnih suradnika u predškolskim ustanovama te učitelja, nastavnika/profesora i stručnih suradnika u osnovnim i srednjim školama* (Službene novine kantona Središnja Bosna SBK, 2013) prema Članu 13: Odgojitelji, nastavnici i stručni suradnici u odgojno-obrazovnim ustanovama imaju obvezu trajno se stručno osposobljavati i usavršavati.

Stručnim osposobljavanjem i usavršavanjem iz stavka 1) ovoga članka smatra se pojedinačno i organizirano usavršavanje u matičnoj znanosti u području pedagogije, didaktike, pedagoške psihologije, metodike, informacijsko - komunikacijskih tehnologija, savjetodavnog rada, upravljanja, obrazovnih politika i dr. područja relevantnih za učinkovito i visokokvalitetno obavljanje odgojno-obrazovne djelatnosti u odgojno-obrazovnim ustanovama.

Stručno osposobljavanje i usavršavanje vrednuje se kao redovito, povremeno i kao odsustvo stručnog usavršavanja. U odgojno-obrazovnim ustanovama vrlo je važno stručno osposobljavanje i usavršavanje djelatnika u cjelokupnom području njihovog djelovanja. Stručno osposobljavanje i usavršavanje svih odgojno-obrazovnih djelatnika može organizirati ili provoditi ministarstvo obrazovanja, znanosti, kulture i športa, zatim mogu provoditi stručne ustanove, udruge te se može odvijati praćenjem stručne literature i

2. Analiza odgovora pedagoga

U istraživačkom dijelu rada, propitivala se uloga pedagoga u stručnom usavršavanju nastavnika. Također, propitivali smo ih o njihovoj percepciji pojma stručno usavršavanje, zatim kompetencijama za vođenje programa vezano za stručno usavršavanje nastavnika, o vještinama koje svaki pedagog mora imati kako bi mogao uspješno voditi nastavnike kroz stručno usavršavanje, o programu stručnog usavršavanja u školi, ulozi pedagoga u realizaciji programa za stručno usavršavanje nastavnika, o financijskoj podršci pri stručnom usavršavanju nastavnika, zatim o zastupljenosti programa stručnog usavršavanja u odgojno-obrazovnim ustanovama, te o najčešćim oblicima stručnog usavršavanja. Posljednje jeste bilo vezano za značajne teme za stručno usavršavanje nastavnika u školama. U ovom intervjuu sudjelovalo je šest pedagoga iz Srednjobosanskog kantona, točnije s područja općine Kiseljak.

2.1 Percepcija pojma stručno usavršavanje

Na pitanje o percepciji pojma stručno usavršavanje, pet pedagoga je odgovorilo da stručno usavršavanje podrazumijeva neprekidno dopunjavanje stečenih znanja nakon završetka redovitog školovanja, te da je to jedan od oblika cjeloživotnog učenja ukoliko literatura prati suvremenu literaturu i metodologiju rada. Također navode da je to mogućnost učenja i usavršavanja u vlastitoj struci i šire. Jedan od njih navodi da je stručno usavršavanje obveza i pravo svakog prosvjetnog djelatnika, bilo ono organizirano od strane određene odgojno-obrazovne ustanove ili od strane samog djelatnika, kao i individualno stručno usavršavanje.

2.2 Kompetencije za vođenje programa za stručno usavršavanje nastavnika

Na pitanje smatrate li da posjedujete dovoljno znanja i vještina za vođenje programa za stručno usavršavanje nastavnika, pet pedagoga odgovorilo je da s obzirom na veći broj godina radnog staža, posjeduju određene kompetencije. Naveli su da im je povremeno potrebna pomoć stručnih suradnika mentora i savjetnika iz drugih škola, te da jedni drugima mogu

ponuditi određena saznanja, obogatiti i nadograditi već usvojena znanja. Također, jedan od pedagoga odgovorio je da smatra kako posjeduje sve tri navedene kategorije preduvjeta za organiziranje i vođenje programa stručnog usavršavanja, ali jednako smatra da ih posjeduje svaki prosvjetni djelatnik spreman i voljan podijeliti svoje znanje s kolegama. Kaže da glavni „sastojak“ i preduvjet nisu samo znanje i sposobnosti, nego volja i mogućnosti prosvjetnih djelatnika da se uključe u programe usavršavanja.

2.3 Vještine koje mora posjedovati pedagog da bi mogao voditi nastavnike kroz stručno usavršavanje

Kao najvažnije vještine koje pedagog mora imati da bi mogao uspješno voditi nastavnike kroz stručno usavršavanje, pedagozi navode da su to: znanje, upornost, dosljednost, motiviranost, kreativnost, odlučnost, organiziranost, odgovornost, strpljivost, entuzijizam te lakoća usmenog izražavanja. U teorijskom dijelu rada Staničić (2001) navodi kao ključne kompetencije: komunikacijske vještine i znanja, sposobnosti međusobnog razumjevanja, prihvatanja različitosti, kooperacije na svim nivoima, sposobnost empatije i vještine asertivne komunikacije. Na osnovu ovoga možemo zaključiti da se potvrđuju odgovori pedagoga, ali osim ovih navedenih u teorijskom dijelu rada, pedagozi su naveli još neke od vještina koje pedagog mora posjedovati da bi vodio nastavnike kroz stručno usavršavanje.

2.4 Program stručnog usavršavanja u školi

Pedagozi navode da program stručnog usavršavanja postoji kao i u svakoj školi, te da je stručno usavršavanje planirano Godišnjim programom rada (GPR) škole, s posebnim naglaskom na individualno stručno usavršavanje nastavnika i stručnih suradnika. Što se tiče stručnog usavršavanja koje organizira resorno ministarstvo, kažu, da se ono obično provodi na kraju školske godine ili na početku drugog obrazovnog razdoblja, ali i u tijeku školske godine, najčešće prema trenutnim potrebama (npr. edukacija o pametnoj ploči, ogledni sati za nastavnike i drugo).

Godišnji program rada (GPR) škole čini cjelovit dokument o organizaciji rada i programskim zadacima škole za tekuću školsku godinu. Donosi ga školski odbor na početku školske godine. Godišnji program rada sadrži oblike i raspored odgojno-obrazovnog rada, opseg i sadržaj rada, obveze nastavnika i stručnih suradnika, stručno usmjeravanje nastavnika i učenika, slobodne aktivnosti učenika i druge aktivnosti u ovisnosti od specifičnosti škole, uslova rada i interesa učenika. Program rada treba biti baziran na realnim mogućnostima škole, rezultatima evaluacije, swot analize i sl.

2.5 Uloga pedagoga u realizaciji programa za stručno usavršavanje nastavnika

Na pitanje, na koji način Vi kao pedagog realizirate program stručnog usavršavanja, pedagozi navode da u internom stručnom usavršavanju nastavnika u školi, oni kao pedagozi sudjeluju u svim etapama stručnog usavršavanja- planiranju, realiziranju i evaluaciji. Njihovi zadaci su:

- pregled svih pismenih priprema za nastavni sat,
- prisustvovanje i analiza oglednih sati,
- održavanje jednog predavanja tijekom školske godine na sjednici učiteljskog vijeća,
- rad s nastavnicima na stručnim aktivima,
- prisustvovanje radionicama nevladinih organizacija.

2.6 Financijska podrška stručnom usavršavanju

Na pitanje smatrate li da škola ulaže dovoljno financijskih sredstava kako bi se nastavnici mogli nesmetano stručno usavršavati u oblasti vezano za sadržaje svog predmeta, svi pedagozi su bili jednosložni. Kažu da kao i u ostalim sektorima društvenih djelatnosti ne ulaže se dovoljno sredstava za stručno usavršavanje nastavnika i stručnih suradnika, za što kažu nije direktno odgovorna škola, nego resorno ministarstvo. Navode da oni redovito sudjeluju na stručnim usavršavanjima, ali da to ne ovisi samo od škole, nego prvobitno od resornog ministarstva koje raspolaže financijskim sredstvima da bi mogli dovoditi stručnjake različitih profila, te organizirati radionice, predavanja i različite oblike usavršavanja djelatnika.

2.7 Zastupljenost programa stručnog usavršavanja u odgojno-obrazovnim ustanovama

Svi pedagozi su odgovorili da program stručnog usavršavanja treba biti više zastupljen u odgojno-obrazovnim ustanovama, točnije osnovnim i srednjim školama. Također navode da se nastavnici rado uključuju u stručno usavršavanje jer žele jačati svoje kompetencije i proširivati znanja u svojim oblastima rada, ali isto tako često znaju biti razočarani u kvalitetu istog. Ono što navode kao bitan dio u ovom pitanju, jeste da jedan dio stručnog usavršavanja treba da se održava u školi, a drugi dio izvan nje.

2.8 Najčešći oblici stručnog usavršavanja

Pedagozi kao najčešće oblike stručnog usavršavanja u školi navode:

- aktivan rad u stručnim aktivima,
- ogledne sate,
- rad u školskom preventivnom programu za zaštitu od nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja,
- rad u inkluzivnom školskom razvojnom planu,
- stalno praćenje stručnih časopisa,
- primjenjivanje novih nastavnih sredstava i godišnje planiranje nastavnog gradiva,
- svaki nastavnik dužan je raditi dnevno, mjesečno i godišnje planiranje nastavnog gradiva,
- radionice s predstavnicima nevladinih organizacija koje su propisane programom stručnog usavršavanja.

Kao što smo već pomenuli u teorijskom dijelu, prema Suziću (2008) najčešći oblici stručnog usavršavanja nastavnika su: individualno stručno usavršavanje, grupno stručno usavršavanje, kolektivno (plenarno) stručno usavršavanje, istraživački projekti, ogledna predavanja i inovacije u nastavi. Prema ovome, možemo vidjeti da se odgovori pedagoga podudaraju s onim što možemo pronaći u literaturi.

2.9 Značajne teme za stručno usavršavanje nastavnika u školama

Posljednje pitanje glasilo je: Kao pedagog u školi, koje teme bi Vi izdvojili kao značajne pri stručnom usavršavanju nastavnika? Pedagozi kažu da su to sve one teme koje su „životne“ u radu s učenicima. Navode da su nastavnici stekli određene kompetencije po završetku fakulteta kada je riječ o samoj nastavi, međutim da u učionice sve više dolaze učenici koji imaju određene poteškoće u radu, probleme u obitelji, probleme s komunikacijom, socijalizacijom. Smatraju da je potrebno više takvih tema nastavniku za vrijeme svog radnog dana. Također misle da nam „novo doba“ zahtjeva i suvremenije oblike rada u nastavi, suvremenija sredstva i metode koji najprije sam nastavnik treba da posjeduje kako bi mogao raditi s učenicima. Smatraju da su najznačajnije teme pri usavršavanju nastavnika: uloga roditelja u sprječavanju neprihvatljivog ponašanja kod vlastite djece, odnosno nenasilna komunikacija, inovacije u nastavi, upoznavanje sa suvremenom nastavnom tehnologijom, zdravstveni odgoj, kako učiti?, kako aktivirati učenike da se aktivno uključe u zaštitu prirode?, sportske aktivnosti, rad u lokalnoj zajednici, bonton i sl.

3. REZIME ISTRAŽIVANJA

U ovom istraživanju sudjelovalo je šest pedagoga. Uzorak je činilo šest pedagoga iz Srednjobosanskog kantona, točnije s područja općine Kiseljak, od toga jedan pedagog iz osnovne škole Kiseljak, pedagog iz osnovne škole Gromiljak, pedagog iz osnovne škole Brestovsko, pedagog iz osnovne škole Lepenica, pedagog iz srednje škole Ivan Goran Kovačić iz Kiseljaka, te pedagog iz srednje strukovne škole Fojnica u Kiseljaku.

Postavili smo tri istraživačka pitanja u ovom radu:

1. Da li pedagozi realiziraju zakonski propisane akte iz oblasti stručnog usavršavanja nastavnika?
2. Koje su to aktivnosti koje se realiziraju kroz program stručnog usavršavanja u školama?
3. Koje se teme prema planu i programu stručnog usavršavanja primjenjuju u svrhu usavršavanja nastavnika?

Stručno usavršavanje predstavlja, kontinuirani proces, koji se može definirati kao proces praćenja, usvajanja i primjene suvremenih dostignuća u nauci i praksi radi ostvarenja ciljeva i zadataka obrazovanja i odgoja i unapređivanja odgojno-obrazovne prakse. Kao što stoji u pravilniku propisano, obveza svakog nastavnika jeste stručno se usavršavati. Iz *Pravilnika o ocjenjivanju i napredovanju odgajatelja i stručnih suradnika u predškolskim ustanovama te učitelja, nastavnika/profesora i stručnih suradnika u osnovnim i srednjim školama* (Službene novine kantona Središnja Bosna SBK, 2013) prema Članu 13 Odgojitelji, nastavnici i stručni suradnici u odgojno-obrazovnim ustanovama imaju obvezu trajno se stručno osposobljavati i usavršavati. Na osnovu istraživačkog dijela odnosno, odgovora nastavnika koje smo dobili u intervju, možemo vidjeti da se u svim školama na području općine Kiseljak vrši stručno usavršavanje nastavnika.

Postoji više oblika stručnog usavršavanja. Neki od najpoznatijih oblika su ogledni i ugledni sati, seminari, radionice, praćenje suvremene literature, konferencije, okrugli stolovi i slično. U odgovorima koje smo dobili od pedagoga putem intervju možemo vidjeti da su najčešće aktivnosti za stručno usavršavanje nastavnika u školama aktivan rad u stručnim aktivima, ogledni sati, rad u školskom preventivnom programu za zaštitu od nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja, rad u inkluzivnom školskom razvojnom planu, stalno praćenje stručnih časopisa, primjenjivanje novih nastavnih sredstava i godišnje planiranje nastavnog gradiva,

svaki nastavnik dužan je raditi dnevno, mjesečno i godišnje planiranje nastavnog gradiva, radionice s predstavnicima nevladinih organizacija.

Za stručno usavršavanje nastavnika obrađuju se različite teme. Ovisno o radnom stažu nastavnika, predmetu koji nastavnik predaje biraju se različite teme. U intervjuu pedagozi su nam naveli neke od tema koje se obrađuju u njihovim školama, a koje oni smatraju bitnima za rad nastavnika u odgojno-obrazovnom procesu. To su uloga roditelja u sprječavanju neprihvatljivog ponašanja kod vlastite djece, nenasilna komunikacija, inovacije u nastavi, upoznavanje sa suvremenom nastavnom tehnologijom, zdravstveni odgoj, kako učiti?, kako aktivirati učenike da se aktivno uključe u zaštitu prirode?, sportske aktivnosti, rad u lokalnoj zajednici, bonton i sl.

ZAKLJUČAK I PREPORUKE

U ovom radu govorilo se o ulozi pedagoga u stručnom usavršavanju nastavnika. Rad se sastoji od tri dijela.

Prvi dio jeste teorijski, drugi metodološki i treći istraživački. U prvom dijelu rada govorilo se o stručnom usavršavanju nastavnika, odnosno o ulozi pedagoga u tome. Nastavnik jeste osoba koja je glavni pokretač promjena, kako u školi tako i van nje. Jedan od važnih faktora za uspješnu provedbu i realizaciju nastave, jeste usavršavanje kroz različite oblike, kako u školi, tako i izvan. Usavršavanje nastavnika veoma je važan dio unapređivanja kvalitete obrazovnog sistema i ono je preduvjet svake ozbiljne reforme obrazovanja. Jedan od glavnih uslova uspješne nastave u školi predstavlja kvalitetno obrazovanje nastavnog kadra, što je zapravo njihovo inicijalno obrazovanje, ali i kasnije, u toku rada, kontinuirano i sistematski organizovano stručno usavršavanje. Posvećivanje veće pozornosti stručnom usavršavanju, svakako doprinosi i uspješnijem neposrednom radu s učenicima, suradnji s kolegama nastavnicima, ravnateljima i stručnim suradnicima. Pedagozi kao stručni suradnici, trebaju preuzeti ulogu u poticanju, organiziranju i vođenju nastavnika kroz stručno usavršavanje, te u unaprjeđenju i kvaliteti samog odgojno-obrazovnog procesa. Nastavnici bi kroz svoje stručno usavršavanje trebali naučiti kako odgovoriti budućim izazovima koje pred njih stavlja društvo znanja. Oni trebaju pripremati kako sebe, tako i svoje učenike za cjeloživotno, permamentno učenje. Pedagozi trebaju stalno poticati trajno stručno usavršavanje nastavnika, te im na taj način pomoći u otklanjanju nastalih poteškoća i drugih prepreka koje utiču na samu kvalitetu njihovog rada. Stručnog usavršavanja nastavnika treba prvenstveno da ima u cilju jačati i razvijati nastavničke kompetencije i to u određenim pravcima, koji bi omogućili učenicima da pozitivno vrednuju nastavni predmet, zatim pozitivno percipiraju i vrednuju odnose prema nastavi, što bi na kraju dovelo do toga da zavole učenje, a nastavnici da budu kvalitetno pripremljeni za uspješnu realizaciju svog posla.

Drugi dio rada čini metodološki dio. U njemu je opisan predmet istraživanja, značaj istraživanja, cilj i zadaci, istraživačka pitanja, metode, tehnike, instrumenti i uzorak. U istraživanju je sudjelovalo šest pedagoga s područja općine Kiseljak, koji su odgovorili na pitanja iz intervjua.

Posljednji, odnosno treći dio rada odnosi se na analizu i interpretaciju rezultata istraživanja. U ovom dijelu su analizirani odgovori pedagoga koji su dobiveni putem intervjua. Intervju se

sastojao od devet pitanja. Dobili smo skoro ujednačen odgovor na prvo pitanje, u kojemu se moglo vidjeti da pedagozi zapravo razumijevaju pojam stručnog usavršavanja. Na drugo pitanje, posjeduju li dovoljno znanja, kompetencija i vještina za vođenje programa stručnog usavršavanja, većina pedagoga rekla je da s obzirom na radni staž i godine provedene u radu s nastavnicima, posjeduju određene kompetencije, ali da im je povremeno potrebna pomoć stručnih suradnika mentora i savjetnika iz drugih škola. Kao najvažnije vještine koje pedagog mora imati da bi mogao uspješno voditi nastavnike kroz stručno usavršavanje pedagozi kažu da su to: znanje, upornost, dosljednost, motiviranost, kreativnost, odlučnost, organiziranost, odgovornost, strpljivost, entuzijazam te lakoća usmenog izražavanja. Pedagozi navode da program stručnog usavršavanja postoji kao i u svakoj školi, te da je stručno usavršavanje planirano Godišnjim programom rada (GPR) škole. Također, mnogi pedagozi navode kako resorno ministarstvo često organizira programe stručnog usavršavanja i to par puta godišnje. Na pitanje , na koji način Vi kao pedagog realizirate program stručnog usavršavanja, većina pedagoga navela je da u internom stručnom usavršavanju nastavnika u školi, oni kao pedagozi sudjeluju u svim etapama stručnog usavršavanja- planiranju, realiziranju i evaluaciji. Na šesto pitanje svi pedagozi su odgovorili jednosložno, da se ne ulaže dovoljno financijskih sredstava u stručno usavršavanje nastavnog kadra, te da za to nije direktno kriva škola, nego nadležne institucije koje to organiziraju. Svi pedagozi su se također složili da program stručnog usavršavanja treba biti više zastupljen kako u školama, tako i izvan njih. Kao neke od najpoznatijih oblika stručnog usavršavanja navode da su ogleđni i ugledni sati, seminari, radionice, praćenje suvremene literature, konferencije, okrugli stolovi i sl. Neke od tema koje smatraju značajnim u stručnom usavršavanju su: uloga roditelja u sprječavanju neprihvatljivog ponašanja kod vlastite djece, nenasilna komunikacija, inovacije u nastavi, upoznavanje sa suvremenom nastavnom tehnologijom, zdravstveni odgoj, kako učiti?, kako aktivirati učenike da se aktivno uključe u zaštitu prirode?, sportske aktivnosti, rad u lokalnoj zajednici, bonton i sl.

Kako bi u budućnosti mogli pomoći i doprinijeti razvoju odgojno-obrazovnog sustava, tj. olakšati i omogućiti pedagozima i nastavnicima bolje i kvalitetnije stručno usavršavanje u oblasti njihove struke, navest ćemo par preporuka:

- Kao što smo mogli vidjeti u teorijskom dijelu rada da je SBK (Srednjobosanski kanton) jako oskudan što se tiče pravilnika i zakona koji govore o stručnom usavršavanju nastavnika i ulozi pedagoga u tome, kao preporuku bih navela da se na

području BiH ili u svim kantonima kvalitetom unaprijede pravilnici koji se odnose na stručno usavršavanje odgojno- obrazovnih djelatnika.

- Kako bi se što više unaprijedila i poboljšala kvaliteta stručnog usavršavanja, treba razvijati nove programe i modele stručnog usavršavanja s vidljivo i jasno definiranim, preciziranim i postavljenim ciljevima temeljenim na kompetencijskom pristupu. Uzimajući u obzir stečeno znanje, vještine, iskustvo i potrebe odgojno- obrazovnih djelatnika. Da bi njihova realizacija bila moguća trebala bi obuhvatati: interaktivne metode i oblike (projekte, radionice, terenski rad, iskustveno učenje i sl.), stručno usavršavanje i e- učenje na razini škole kao vrlo efikasan i dostupan oblik usavršavanja.
- Poticati odgojno-obrazovne djelatnike na e- učenje (elektronsko učenje), koje podrazumjeva internet kao vrlo važan faktor u povezivanju svih sudionika, te osigurava lakše i brže učenje putem interneta. Velika prednost ovog učenja jeste dostupnost kvalitetnih stručnih usavršavanja, a na samom koncu i individualiziran pristup odgojno- obrazovnim djelatnicima uz odabir razine i vremena koje će provesti učeći.
- Kod odgojno- obrazovnih djelatnika (nastavnika) razvijati ključne kompetencije za rad u odgojno-obrazovnim ustanovama, koje će doprinijeti boljoj kvaliteti i koji će biti primjenjivi na sve skupine učenika. To se odnosi na učenje koje potiče kod učenika da kritički promišljaju, lakše rješavaju probleme, drugačije propituju situacije, te uključuju maštu i razvijaju kreativnost. Ovo će također pomoći učenicima koji imaju posebne odgojno-obrazovne potrebe (daroviti i učenici s poteškoćama u učenju).
- Ministarstvo obrazovanja, znanosti, kulture i športa trebalo bi odgojno-obrazovne djelatnike kroz kataloge programa stručnog usavršavanja informirati. Tako bi lakše pedagozi i nastavnici bili upućeni o svim ponuđenim programima stručnog usavršavanja te bi im se tako omogućila mogućnost bržeg i većeg izbora sadržaja vezanih za njihovu struku.

LITERATURA

1. CARNET. (2018). *Profesionalnost i profesionalni razvoj učitelja, nastavnika i stručnih suradnika*. Zagreb: CARNET.
2. Cohen L., Manion L., Morrison K. (2007). *Metode istraživanja u obrazovanju*. Zagreb: Naklada Slap.
3. Hebib, E. (1996). Beograd: Institut za pedagogiju i andragogiju Filozofskog fakulteta.
4. Ivanek, P. (2016). *Stručna usavršavanja nastavnika i obrazovno – vaspitna postignuća učenika srednje škole* (Doktorska disertacija). Preuzeto 19.7.2019. s https://www.zrinski.org/media/uploads/nikola-zrinski/dokumenti/upute_za_citiranje_i_navodenje_literature_vs_zrinski_ver02.pdf
5. Jorgić, D. (2011). *Interaktivno stručno usavršavanje nastavnika*. Banjaluka: Filozofski fakultet Banjaluka.
6. Jurčić, M. (2012). *Pedagoške kompetencije suvremenog učitelja*. Zagreb: Recedo.
7. Jurić V. (2007). *Kurikulum suvremene škole*. U: Previšić (ur.), *Kurikulum*, Zagreb: Školska knjiga, str. 253-307.
8. Kulenović, Z., Slišković, M. (2013). *Metodologija znanstveno istraživačkog rada*.
9. Ledić, J., Staničić, S., Turk, M. (2013). *Kompetencije školskih pedagoga*. Rijeka: Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci.
10. Matović, N. i dr. (2014). *Identitet profesije pedagog u savremenom obrazovanju*. Beograd: Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu.
11. Milović, S. (2010). *Stručno usavršavanje u organizaciji Agencije za odgoj i obrazovanje* U: Zbornik radova- *Stručno usavršavanje i profesionalni razvoj*. Zagreb: Agencija za odgoj i obrazovanje.
12. Muminović, H. (2003). *Osnovi didaktike*. Sarajevo: DES.
13. Mušanović, M. i sur. (2002). *Razvojna pedagoška djelatnost*. U: *Koncepcija promjena odgojno-obrazovnog sustava u Republici Hrvatskoj*. Zagreb: Ministarstvo prosvjete i športa RH i Prosvjetno proljeće.
14. Mužić, V. (1968). *Metodologija pedagoškog istraživanja*. Sarajevo: Zavod za izdavanje udžbenika.
15. Mužić, V. (1977). *Metodologija pedagoškog istraživanja*. Sarajevo: IGRKO SVJETLOST-OOUR Zavod za udžbenike .

16. Mužić, V. (1999). *Uvod u metodologiju istraživanja odgoja i obrazovanja*. Zagreb: EDUCA.
17. Pažin- Ilakovac, Skelac (2010). *Stručno usavršavanje u organizaciji Agencije za odgoj i obrazovanje* U: Zbornik radova- Stručno usavršavanje i profesionalni razvoj. Zagreb: Agencija za odgoj i obrazovanje.
18. *Pravilniko o stručnom usavršavanju odgojitelja, nastavnika, stručnih saradnika, saradnika u nastavi i direktora predškolskih ustanova, osnovnih i srednjih škola Brčko distrikta BiH* (2012). Brčko distrikt BiH.
19. Potkonjak, N. M., Pijanović, P. (1996). *Pedagoški leksikon*. Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
20. Sekulić Majurec, A. (2007). *Uloga sudionika odgojno-obrazovnog procesa u stvaranju provedbi i vrednovanju kurikuluma*, u V. Previšić (ur.), *Kurikulum - teorije, metodologija, sadržaj, struktura* (351- 383). Zagreb: Školska knjiga.
21. Službene novine SBK (2013). *Pravilnik o ocjenjivanju i napredovanju odgojitelja i stručnih suradnika u predškolskim ustanovama te učitelja, nastavnika/ profesora i stručnih suradnika u osnovnim i srednjim školama*. Travnik: Službene novine SBK, 09/13 Str. 1-33.
22. Stamatović, J. (2006). *Programi i oblici stručnog usavršavanja nastavnika*. Beograd: Institut za pedagogiju i andragogiju filozofskog fakulteta u Beogradu.
23. Stančić, S. i sur. (2013). *Kompetencije školskih pedagoga*. Rijeka: Filozofski fakultet.
24. Staničić, S. (2001) *Kompetencijski profil školskog pedagoga*. Časopis za pedagojsku teoriju i praksu, 142 (3); 279-295.
25. Staničić, S. (2005). *Uloga i kompetencije školskog pedagoga* U: Pedagojska istraživanja 2 (1); 35-47.
26. Stevanović, M. (1998). *Školska pedagogija*. Sarajevo: Prosvjetni list.
27. Suzić, N. (2008). Model doživotnog usavršavanja i napredovanja nastavnika. Naučni skup „*Obrazovanje i usavršavanje nastavnika*“. Užice: Učiteljski fakultet u Užicama.
28. Šagud, M. (2006), *Odgajatelj kao reflektivni praktičar*. Petrinja: Visoka učiteljska škola.
29. Šipovik, D. i dr. (2014). *Strategija stručnog usavršavanja za profesionalni razvoj odgojno- obrazovnih radnika*. Zagreb: Agencija za odgoj i obrazovanje Preuzeto s <https://www.nszssh.hr/pdf/Strategija%20strucnog%20usavsavanja.pdf>
30. Šošić, I., Serdar, V. (2000). *Uvod u statistiku*, Zagreb: Školska knjiga.

- 31.** Verčić, A. (2014). *Priručnik za metodologiju istraživanja u društvenim djelatnostima*.
Zagreb: M.E.P.d.o.o.
- 32.** Vukasović, A. (1990). *Pedagogija*. Zagreb: Radna organizacija za grafičku djelatnost.

PRILOZI

Tabela 1: Matrica za analizu dokumenta

Pojmovi	Objašnjenje	Autor i godina
<i>Škola</i>	<i>Škola</i> je odgojno obrazovna ustanova u kojoj se planski i sistemski provodi nastava.	Vukasović, (1999).
<i>Školski pedagog</i>	<i>Školski pedagog</i> , u suvremenoj školi on je najšire profiliran stručni suradnik s najbogatijim područjem profesionalnog rada jer sudjeluje u svim fazama odgojno-obrazovnog procesa, od planiranja i programiranja do vrednovanja rezultata i u svojem radu surađuje sa svim subjektima odgojno-obrazovnog djelovanja.	Stančić i sur. (2013).
<i>Nastavnik</i>	<i>Nastavnik</i> koji je stručna osoba visokih radnih, obrazovnih i etičkih kvaliteta, obrazovana za rad u vrtiću, u školi/fakultetu za određenu znanstvenu/nastavnu oblast/predmet ili skupinu predmeta.	Stevanović, (1998).

	<p><i>Nastavnik jeste profesionalni odgojitelj, stručnjak koji određenim sadržajima, metodama, tehnikama i sredstvima pomaže učenicima da dosegnu društveno poželjne, objektivno moguće rezultate u domenu znanja, stvaralačkih sposobnosti i ukupne zrelosti za samoupravni život i rad u društvu.</i></p>	<p>Muminović, (2013).</p>
<p><i>Stručno usavršavanje</i></p>	<p>Pod pojmom “<i>stručno usavršavanje</i>” ponajprije se misli na sudjelovanje nastavnika i ravnatelja na stručnim skupovima, seminarima, konferencijama koje se odvijaju izvan škole. Stručno se usavršavanje najčešće održava u obliku stručnih skupova. Korisnici stručnoga usavršavanja su: odgojitelji, učitelji, nastavnici, stručni suradnici i ravnatelji predškolskih ustanova, osnovnih i srednjih škola i učeničkih domova.</p>	<p>Milović, (2010).</p>

	<p>Za svaku se ciljnu skupinu organiziraju stručna usavršavanja u predmetnom području, ali i interdisciplinarno.</p>	
	<p>„Stručno usavršavanje nastavnika kao podsistem u okviru permanentnog obrazovanje prosvjetnih radnika koje počinje neposredno po završetku redovnog školovanja u formi pripravničkog staža i polaganja stručnog ispita i nastavlja se kroz raznovrsne forme samoobrazovanja i programske aktivnosti nastavničkih škola, fakulteta, prosvjetno-pedagoških službi i stručnih udruženja koje se realizira na različite načine.“</p>	<p>Pedagoški leksikon, (1996:486).</p>

PROTOKOL INTERVJUA

Ustanova: _____

Ispitivač: _____

Ispitanik: _____

Mjesto: _____

Vrijeme: _____

Datum: _____

Pitanja za intervju:

1. Vaša percepcija pojma stručno usavršavanje?
2. Smatrate li da posjedujete dovoljno znanja, kompetencija i sposobnosti za vođenje programa vezano za stručno usavršavanje nastavnika?
3. Koje su prema Vašem mišljenju najvažnije vještine koje svaki pedagog mora imati kako bi mogao uspješno voditi nastavnike kroz stručno usavršavanje?
4. Da li postoji program stručnog usavršavanja u Vašoj školi?
5. Ako postoji stručno usavršavanje u Vašoj školi, na koji način Vi kao pedagog realizirate program stručnog usavršavanja?
6. Smatrate li da škola ulaže dovoljno financijskih sredstava kako bi se nastavnici mogli nesmetano stručno usavršavati u oblasti vezano za sadržaje svog predmeta?
7. Po Vašem mišljenju, da li bi program stručnog usavršavanja trebao biti više zastupljen u odgojno- obrazovnim ustanovama?
8. Navedite najčešće oblike stručnog usavršavanja nastavnika u Vašoj školi?
9. Kao pedagog u školi, koje teme bi Vi izdvojili kao značajne pri stručnom usavršavanju nastavnika? Obrazložite Vaš odgovor!